

УДК 341.932

[https://doi.org/10.32689/2617-9660-2021-6\(18\)-188-196](https://doi.org/10.32689/2617-9660-2021-6(18)-188-196)

Шуміло Інеса Анатоліївна,

кандидат юридичних наук, доцент кафедри міжнародного приватного права та порівняльного правознавства Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого; вул. Пушкінська, буд. 77, м. Харків, Харківська область, 61024; i.a.shumilo@nlu.edu.ua; +380800311777, <https://orcid.org/0000-0002-2123-7272>

Овчаренко Владислава Сергіївна,

студентка Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого; вул. Пушкінська, буд. 77, м. Харків, Харківська область, 61024; VladislavaOvcharenko@gmail.com; +380800311777, <https://orcid.org/0000-0002-1493-8468>

Філіпченко Каріма Шодіївна,

студентка Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого; вул. Пушкінська, буд. 77, м. Харків, Харківська область, 61024; karimysha69@gmail.com; +380800311777, <https://orcid.org/0000-0002-5364-223X>

ПРАВОВА ПРИРОДА СМАРТ-КОНТРАКТІВ ТА ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ВИБОРУ ПРАВА

Анотація. З розвитком технологічних новацій стає можливим регулювання відносин між сторонами шляхом укладення смарт-контрактів. Смарт-контракти базуються на технології блокчейн, яка представлена як децентралізована система розподіленого реєстру, що складається з мережі комп'ютерів, підключених до одного серверу. Така технологія є досить зручною для сторін угоди, бо дозволяє обмінюватись майновими цінностями без посередників в особі нотаріусів, поручителів тощо. Варто зазначити, що в більшості країн на сьогодні відсутня нормативна база щодо застосування смарт-контрактів. При цьому в багатьох країнах зараз йде активний процес формування законодавства в сфері смарт-контрактів шляхом розгляду смарт-контракту як елемента юридичного оформлення угоди з впровадженням технології блокчейн, що пояснюється бажанням не відставати від технічного прогресу. В міжнародному приватному праві вже зустрічаються спроби укладення смарт-контрактів. Як відомо, традиційним питанням для міжнародного приватного права є колізія права, яка на сьогодні є актуальною і для смарт-контрактів, що використовуючи технологію блокчейн, пов'язані з декількома юрисдикціями. Тому потребують дослідження питання колізійних прив'язок до регулювання відповідних відносин, в тому числі шляхом прогнозування практики вибору права в тих державах, законодавство яких пристосоване до застосування таких новацій. Отже, в даній статті автори проаналізували поняття та правову природу смарт-контрактів (Smart Contracts), дослідили проблеми вибору

права щодо таких договорів. Зокрема, було проаналізовано дію положень Регламенту «Рим 1» а аспекти регулювання смарт-контрактів. В роботі також визначено правові підходи вибору права, що підлягає застосуванню до смарт-контрактів в Україні. Наприкінці наводяться висновки про перспективи використання смарт-контрактів в рамках міжнародного приватного права.

Ключові слова: смарт-контракт, вибір права, юридична сила смарт-контракту, правове регулювання.

Shumilo Inessa Anatoliivna,

Candidate of Legal Sciences, Associate Professor International Private Law and Comparative Law Chair Yaroslav Mudryi National Law University; street Pushkinskaya, 77, Kharkiv, Kharkiv region, 61024; i.a.shumilo@nlu.edu.ua; +380800311777, <https://orcid.org/0000-0002-2123-7272>

Ovcharenko Vladislava Serhiivna,

Student of the Yaroslav Mudryi National Law University; street Pushkinskaya, 77, Kharkiv, Kharkiv region, 61024; VladislavaOvcharenko@gmail.com; +380800311777, <https://orcid.org/0000-0002-1493-8468>

Filipchenko Karima Shodiivna,

Student of the Yaroslav Mudryi National Law University; street Pushkinskaya, 77, Kharkiv, Kharkiv region, 61024; karimysya69@gmail.com; +380800311777, <https://orcid.org/0000-0002-5364-223X>

LEGAL NATURE OF SMART CONTRACTS AND CONFLICT OF LAW

Abstract. With the development of technology innovations it becomes possible to regulate relations between the parties through smart-contracts. Smart contracts are based on blockchain technology, which is a decentralized distributed ledger system consisting of a chain of computers connected to one server. This technology is so convenient for parties to the treaty, because it gives the participants of smart contract an opportunity to exchange property values without intermediaries such as notaries, guarantors, etc. It is to be noted that smart contracts are not resolved in most countries. Now in many countries, however, there is a formation of the legislative framework in the sphere of the smart contracts by considering a smart contract like an element of a legal transaction with the introduction of blockchain technology, which is explained by the desire to keep up with technical progress. There were some attempts in the International Private Law to conclude smart-contracts. As is well known the traditional question in the International Private Law is a conflict of law that is so popular now for smart contracts that using blockchain technology involve multiple jurisdictions. That's why the choice-of-law issues in the regulation of relevant relations, including the projection concerning choice of law in those States where super-priority is adjusted for those innovations, requires further research. In this article the authors have analyzed the concept and essence of smart contracts (Smart Contracts), researched the problem of conflict of law, applicable to such contracts. In particular analysis focused specifically on the Rome I Regulation in the aspects of smart contract management. The paper also touches upon problematic aspects related to choice of law applicable to the smart contracts in Ukraine. In conclusion, the prospects for the use of smart contracts in International Private Law.

Keywords: smart contract, conflict of law, smart contract legal force, legal regulation.

Постановка проблеми. Поняття «розумних контрактів» (англ. Smart Contracts) з'явилося відносно нещодавно, але їх правова кваліфікація та впровадження в оборот викликають великий науковий і практичний інтерес. Водночас правове регулювання смарт-контрактів майже відсутнє, що породжує низку проблемних питань. Деякі з них щодо того, чи можна взагалі вважати їх договорами та регулювати відповідними нормами традиційного договірного права, а також щодо вибору права, яке підлягає застосуванню, спробуємо дослідити у даній роботі.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. У працях таких зарубіжних та вітчизняних учених, як Н. Сабо [1], Н. Бойко [2], досліджувалися питання сутності смарт-контрактів та основних принципів їх функціонування. Проблеми юридичного статусу та правового регулювання смарт-контрактів вивчали О. Баранов [3, С. 26–40], М. Марутян [4], А. Тарасюк [5], Л. Мамчур [6, С. 90–94] та інші. У наведених дослідженнях аналізується практика застосування та наявний стан правового регулювання смарт-контрактів у різних країнах світу. Водночас проблеми вибору права у смарт-контрактах в міжнародному приватному праві та в Україні потребують подальшого вивчення і розробки.

Формулювання мети статті. Зважаючи на недостатню обізнаність у виборі права щодо смарт-контрактів та відсутність чітких правових норм, що б регулювали дане питання, ціллію дослідження є аналіз практики правового регулювання смарт-контрактів у світі та Україні, та розробка пропозицій щодо вдосконалення міжнарод-

ного та, зокрема, вітчизняного законодавства.

Виклад основного матеріалу. Сьогодні ми живемо у світі технологій, які розкривають перед суспільством широкий спектр можливостей, в тому числі і в договірних відносинах. Укладання договорів в міжнародному приватному праві – це традиційна практика реалізації своїх прав та інтересів у різних сферах життя людини, проте з розвитком науки та технологій вона зазнала певної модернізації. Так, однією з нових форм укладення договору, ускладненого іноземним елементом є смарт-контракти, що останнім часом викликають інтерес багатьох дослідників.

Вважається, що вперше термін «смарт-контракт» було введено в обіг вченим в сфері інформатики, криптографії та права Ніком Сабо в своїй науковій праці «Smart Contracts» ще в 90-роках. Трактувався даний термін як комп'ютеризований протокол транзакцій, який виконує умови договору. Тобто, під ним розумівся новий спосіб врегулювання відносин між сторонами шляхом закріплення їх волевиявлення у вигляді певного коду, придатного для комп'ютерного читання [1]. Деяко пізніше, вчений Вей Дом опублікував свою роботу «В-money», в якій описав поняття та механізм дії незалежного договірного протоколу, реалізація якого здійснювалась у мережі Інтернет за допомогою публічного криптографічного ключа [7]. Палата цифрової торгівлі (Chamber of Digital Commerce), що є провідною світовою торговельною асоціацією, що представляє індустрію цифрових активів і блокчейн дає таке визначення смарт-контракту: це комп'ютерний код, запрограмований для виконання транзакцій на основі

заздалегідь визначених умов. Це можуть бути, наприклад, прості автоматизовані механізми оплати рахунків. Однак вони є особливо інноваційними, коли їх використовують у поєднанні з технологією блокчейн. Палата цифрової торгівлі сприяє використанню смарт-контрактів у поєднанні з технологією блокчейн [8].

Варто зазначити, що, якщо термін «смарт-контракти» є відносно новим, то його сутність вже відома практиці. Головною ідеєю розумних контрактів є автономність механізму виконання договору від сторін, що його уклали. Ідея такої автономії була втілена Річардом Карлайлом у розробці першого автомату по продажу книг. Видача чека чи будь-якого товару в обмін на грошову купюру з використанням вендингового апарату, також є прикладом використання розумного контракту. Отже, в сучасних умовах існують різні прояви смарт-контрактів, проте, не кожен розумний контракт є юридичним смарт-контрактом.

З юридичної точки зору смарт-контракт можна охарактеризувати як угоду між двома та більше особами щодо встановлення, зміни або припинення юридичних прав та обов'язків, які оформлюються і виконуються за допомогою спеціальних комп'ютерних програм. При цьому всі умови угоди оформлені в електронній формі, а їх виконання здійснюється автоматизованим шляхом. Отже, основною ознакою юридичного смарт-контракту є ясно виражені умови угоди між сторонами та здатність до самореалізації на забезпеченій юридичною силою основі.

Аналізуючи сутність та можливість смарт-контрактів, певні науковці

стверджували, що поява смарт-контрактів звільнить обмін товарами та послугами від національних законів, що вони не пов'язані з будь-якою правовою системою, бо діють самостійно у відриві від неї. Такі твердження пердусім пояснюються тим, що розумні договори передбачають автоматичне виконання юридичних обов'язків, а тому і не потребують втручання юристів чи судів. Як приклад, такої точки зору дотримується німецький науковець Кай Шиллер, який зазначає, що «за допомогою смарт-контрактів виконуються надійні транзакції та угоди між анонімними сторонами і без необхідності в правовій системі» [9].

Проте детальне вивчення розумних контрактів та аналіз законодавства різних країн дозволяє зробити висновок про неможливість дії смарт-контрактів незалежно від закону, адже, щоб результати їх дії були ефективними для сторін потрібно враховувати вимоги відповідної правової системи. Це пояснюється тим, що класичне договірне право нікуди не зникло і продовжує активно розвиватися в нових умовах. Як і всі інші договори, смарт-контракти потребують, щоб закон на них реагував, тому головне питання полягає не в тому, чи підпадають смарт-контракти під дію закону, а в тому, якому саме закону вони підкоряються.

Традиційно питання про те, яке право застосовується до договору, визначається нормами міжнародного приватного права. Однак, враховуючи правову природу міжнародних договорів, ускладнених іноземним елементом, можуть виникати складнощі із застосуванням звичайних норм міжнародного приватного права до розум-

них контрактів. Адже коли контрагенти перебувають у різних країнах, виникає проблема визначення права, яким буде врегульовано такі відносини. Для смарт-контрактів колізійні прив'язки на кшталт «місце виконання договору», «місце укладання контракту», «закон, із яким найбільш тісно пов'язані правовідносини» втрачають сенс.

На сьогоднішній день спеціальне законодавство про визнання правових наслідків смарт-контрактів прийняли штати Делавер, Арізона, Теннессі, Вайомінг, Іллінойс та Каліфорнія. В зазначених штатах визнаються автоматизовані смарт-контракти, навіть, якщо їм не кореспондує традиційний договір в письмовій формі. Таким чином, сторони можуть бути впевнені, що їх угода буде дійсною, якщо в якості застосованого права ними буде обрано право будь-якої держави, яка визнає наслідки смарт-контрактів. Проте потрібно враховувати, що згідно з загальним правилом колізійного регулювання США автономія волі сторін обмежена правом штату, що має тісний зв'язок з договором.

В ЄС право, яке повинно бути застосоване до договірних обов'язків, визначається у відповідності до Регламенту «Рим 1». Відповідно до статті 1 «Регламент застосовується до ситуацій, в яких наявний конфлікт законів, до договірних обов'язків в цивільній та торговій сферах» [10]. Тобто, можна стверджувати, що дія Регламенту охоплює і смарт-контракти. Проте, важливе значення має припис щодо застосування «Рим 1» тільки до договірних зобов'язань в юридичному сенсі, а смарт-контракт, як відзначалося раніше, – це частина програмного

коду, яка зводиться до форми, яка автоматизує виконання зобов'язань.

Таким чином, положення Регламенту «Рим 1» застосовується не до смарт-контрактів як таких, а тільки до контрактів, які він допомагає виконати (до основної угоди). Разом з тим, пряме застосування Регламенту до смарт-контракту буде можливо, якщо він є юридично дієвим до права, яке підлягає застосуванню. Таким чином, смарт-контракт, що діє у віртуальному й децентралізованому просторі, «легалізується» завдяки автономії волі сторін [10], що забезпечує досить необхідну правову визначеність.

Якщо сторони не обрали застосовне право, судді або арбітри зроблять це на підставі ст. 4 Регламенту «Рим I». В цьому випадку найважливіше значення набуває відповідь на питання, яка саме операція оформляється за допомогою смарт-контракту [10]. Вибір права, що регулює смарт-контракт, повинен враховувати форму і істотність основної угоди, його зміст, технічну складність, кількість учасників і юрисдикційне охоплення. Якщо договір не підпадає під дію § 1, то включається колізійна прив'язка про право сторони, що здійснює виконання, що має вирішальне значення для договору. Нарешті, якщо застосовне право не може бути визначено з урахуванням наведених правил, то договір регулюється правом, визначеним за допомогою принципу найбільш тісного зв'язку [10]. Подібне регулювання передбачене в ст. 4 Закону України «Про міжнародне приватне право».

Однак, досі не існує судової практики, яка б розглядала смарт-контракти, як договірні зобов'язання, адже смарт-контракти, як частина програм-

ного забезпечення, зазвичай самі по собі не створюють зобов'язань, скоріше вони контролюють, відстежують, документують або виконують, вільно прийняті, зобов'язання, які були створені деінде.

Таким чином, можна сказати, що Регламент «Рим I» не поширюється на розумні контракти як такі, а «лише» на зобов'язання, які вони допомагають контролювати, відстежувати, документувати чи виконувати. Ситуація, однак, може бути іншою, якщо саме зобов'язання здійснюється за допомогою алгоритмів і якщо зобов'язання повністю втілено в коді. У цьому випадку можна стверджувати, що сам смарт-контракт містить вільно прийняте (взаємне чи одностороннє) зобов'язання у значенні статті 1 Регламенту «Рим I» [10]. Але це поки що повинно залишатися винятком.

Технологічний прогрес не оминув й Україну, і сьогодні ми можемо спостерігати перші спроби укладання смарт-договорів на її території. Враховуючи те, що законодавство України ще не було оновлено щодо застосування смарт-контрактів, то при їх укладанні виникає питання вибору права до таких договорів. Аналізуючи різні підходи до вирішення даної проблеми, можна виділити три основні способи вибору права. Перший спосіб полягає у самостійному виборі права учасниками шляхом проведення переговорів, що кореспондує статті 6 Цивільного кодексу України та статті 5 Закону України «Про міжнародне приватне право», якщо має місце смарт-контракт з іноземним елементом. При цьому подібний вибір повинен бути або прямо виражений в договорі або впливати з умов договору. Другий

варіант передбачає, що вибір застосовуваного права буде здійснювати комп'ютерна мережа за допомогою IP адрес сторін договору. В такому випадку правові колізії будуть вирішуватися виключно нормами міжнародного приватного права. І останній спосіб вирішення питання вибору права полягає у створенні онлайн-платформ, на яких буде здійснюватись укладення смарт-контрактів. На таких платформах будуть діяти відповідні правила торгівлі, в тому числі міжнародні уніфіковані правила. Цей спосіб є досить перспективним і обговорюється в широких колах українськими та зарубіжними юристами.

На закінчення слід зазначити, що існуюче колізійне регулювання цілком можна застосувати до смарт-контрактів. Питання в тому, чи пропонує закон, який застосовується в силу колізійної норми, правову основу, яка підходить для смарт-контрактів. У майбутньому сторони будуть все частіше використовувати автономію волі (*lex voluntatis*) для вибору юрисдикції з розвиненим законодавством. Це, в свою чергу, вплине на процеси гармонізації та реформування національного права, що призведе до покращення законодавства для смарт-контрактів в різних країнах.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Висвітлені в роботі проблеми свідчать, що міжнародне приватне право на сьогодні є провідною основою для інновацій, адже воно є віддаленим від впливу держав та забезпечує пріоритет автономії волі сторін у приватноправових відносинах. Тому можна констатувати, що розвиток смарт-контрактів у межах міжнародного приватного права є досить перспективним. Проте, враховую-

чи, що смарт-контракти є відносно новим явищем у сфері права, на сьогодні ще виникають певні проблеми щодо їх застосування. Одна із таких проблем і була описано в даній статті, це проблема вибору права, що підлягає застосуванню до таких договорів.

Розумні контракти, особливо якщо вони обробляються за допомогою технології блокчейн, можуть мати зв'язки з великою кількістю юрисдикцій. Наразі спеціальне законодавство про визнання правових наслідків смарт-контрактів прийняли такі штати, як Делавер, Арізона, Теннессі, Вайомінг, Іллінойс та Каліфорнія. Європейський Союз, при регулюванні договірних зобов'язань у цивільних і комерційних справах, зазвичай звертається до Регламенту «Рим I» та правил щодо єдиного вибору права, які містяться в ньому. Однак положення Регламенту «Рим I» застосовується не до смарт-контрактів, а тільки до договірних зобов'язань, основної угоди контрактів, яку він допомагає виконати.

Законодавством України, також не врегульовано питання вибору права у смарт-контрактах. Однак існує низка підходів, для розв'язання даної проблеми вибору права у смарт-контрактах. Вони полягають у самостійному виборі права учасниками шляхом проведення переговорів; у покладені вибору права на комп'ютерну мережу за допомогою IP адрес сторін договору та у створенні онлайн-платформ, на яких буде здійснюватись укладення смарт-контрактів. Проаналізувавши правила вибору права у законодавстві, зокрема США та країн Європейського Союзу та України, можна зазначити, що відносини, що виникають зі смарт-контрактів можна пов'язати з певною правовою системою. Питан-

ня залишається в тому, чи пропонує право, що застосовується відповідно до вищезазначених правил, відповідну правову основу для розумних контрактів. Тому кращим варіантом буде скористатися принципом автономії волі сторін та самостійно сторонам обрати право, яким буде регулюватися їх угода.

Також, зважаючи на дану проблему, постає необхідність внесення змін до цивільного законодавства в частині визначення смарт-контракту одним із видів цивільно правового договору, що виражений у формі програмного коду й автоматично виконується у розподіленій мережі. Для мінімізації недоліків необхідно передбачити обов'язкову ідентифікацію сторін смарт-контракту, а також запровадити обов'язковий електронний текстовий додаток до смарт-контракту, в якому будуть визначатися суттєві умови договору, і який матиме юридичну силу в разі виникнення помилки програмного коду та необхідності вирішення суперечностей між сторонами у судовому порядку.

Таким чином у довгостроковій перспективі міжнародне приватне право не лише визначатиме право, застосовне до розумних контрактів, і тим самим сприятиме правовій визначеності, а й визначить, який закон найкраще підходить для вирішення проблем цифровізації в очах сторін і тим самим заохотить законодавчі органи та суддів конкурувати за застосування своїх законів. Отже, міжнародне приватне право і особливо принцип автономії волі сторін будуть рушійною силою реформи законодавства в різних країнах щодо укладання та застосування смарт-контрактів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Szabo N. Smart Contracts. *Phonetic Sciences*, Amsterdam. 1994. URL: <https://www.fon.hum.uva.nl/rob/Courses/InformationInSpeech/CDROM/Literature/LOTwinterschool2006/szabo.best.vwh.net/smart.contracts.html> (дата звернення: 20.10.2021).

2. Бойко Н. Смарт-контракти – чи справді договори та чи дійсно «розумні» / Національна асоціація адвокатів України. 2018. URL: <http://unba.org.ua/publications/3169-smart-kontrakti--chi-spravdi-dogovori-ta-chi-dijsno-rozumni.html> (дата звернення: 20.10.2021).

3. Баранов О.В. Інтернет речей: правові проблеми застосування розумних контрактів. *Інформація і право*. 2017. №4(23), с. 237.

4. Марутян Р. Україна серед країн-лідерів з впровадження технології блокчейн. *Matrix: веб-сайт*. URL: <https://matrix-info.com/2018/01/30/ukrayina-sered-krajin-lideriv-z-vprovadzheniya-tehnologiyi-blokchejn> (дата звернення: 20.10.2021).

5. Тарасюк А. Смарт-контракти серед юристів. *Електронний журнал Юрист&Закон*. 2017. №21. URL: <http://uz.ligazakon.ua/ua/magazine-article/EA010426> (дата звернення: 21.10.2021).

6. Мамчур Л. Цивільно-правові реалії допустимості використання смартконтракту у договірних відносинах / Л. Мамчур, О. Недибалюк. // *Історико-правовий часопис*. 2018. №2, с.173.

7. WeiD. B-money. Wei Dai's Home Page. 1998. URL: <http://www.weidai.com/bmoney.txt> (дата звернення: 20.10.2021).

8. Chamber of Digital Commerce Launches Smart Contracts Alliance – Chamber of Digital Commerce. Chamber of Digital Commerce. 28. 07. 2016. URL: <https://digitalchamber.org/chamber-of-digital-commerce-launches-smart-contracts-alliance/> (дата звернення: 21.10.2021).

9. Kai Schiller. Was sind eigentlich Smart Contracts? Eine Einführung in das Thema. *Blockchainwelt*. 28. 11. 2018. URL: <https://blockchainwelt.de/smart-contracts-vertrag-blockchain/> (дата звернення: 21.10.2021).

10. Регламент (ЕС) № 593/2008 о праве, подлежащем применению к договорным обязательствам («Рим I»). Факультет права – Национальный исследовательский университет «Высшая школа экономики». URL: <https://pravo.hse.ru/intprilaw/doc/040001> (дата звернення: 22.10.2021).

REFERENCES

1. Szabo N. (1994). Smart Contracts [Smart Contracts]. *Phonetic Sciences*. Retrieved from: <https://www.fon.hum.uva.nl/rob/Courses/InformationInSpeech/CDROM/Literature/LOTwinterschool2006/szabo.best.vwh.net/smart.contracts.html> [in English].

2. Bojko N. (2018). Smart-kontrakty – chy spravdi doghovory ta chy dijsno «rozumni» [Smart-kontrakty – chy spravdi doghovory ta chy dijsno «rozumni»]. *Nacionaljna asociacija advokativ Ukrajiny*. Retrieved from: <http://unba.org.ua/publications/3169-smart-kontrakti--chi-spravdi-dogovori-ta-chi-dijsno-rozumni.html> [in Ukrainian].

3. Baranov O.V. (2017). Internet rechej: pravovi problemy zastosuvannja rozumnykh kontraktiv [he Internet of Things: The Legal Problems of Using Smart Contracts]. *Informacija i pravo*, 4(23), 237[in Ukrainian].

4. Marutjan R. (2018). Ukrajina sered krajyn-lideriv z vprovadzheniya tekhnologiji blokchejn [Ukraine among the leading countries in the implementation of blockchain technology]. *Matrix: veb-sajt*. Retrieved from: <https://matrix-info.com/2018/01/30/ukrayina-sered-krajyn-lideriv-z-vprovadzheniya-tehnologiyi-blokchejn> [in Ukrainian].

5. Tarasjuk A. (2017) Smart-kontrakty sered jurystiv [Smart contracts among lawyers]. *Elektronnyj zhurnal Juryst&Zakon*, 21. Retrieved from: <http://uz.ligazakon.ua/ua/magazine-article/EA010426> [in Ukrainian].

6. Mamchur L. (2018). Cyviljno-pravovi realiji dopustymosti vykorystannja smartkontraktu u doghovirnykh vidnosynakh [Civil-legal realities of the admissibility of using a smart contract in contractual relations]. *Istoryko-pravovyy chasopys*, 2, 1737. Retrieved from: <http://www.weidai.com/bmoney.txt> [in Ukrainian].

8. Sait zhurnalu «Chamber of Digital Commerce Launches Smart Contracts Alliance – Chamber of Digital Commerce» [Sait zhurnalu «Chamber of Digital Commerce Launches Smart Contracts Alliance – Chamber of Digital Commerce»]. Chamber of Digital Commerce. *digitalchamber.org* Retrieved from: <https://digitalchamber.org/chamber-of-digital-commerce-launches-smart-contracts-alliance/> [in English].

9. Kai Schiller. (2018) Was sind eigentlich Smart Contracts? Eine Einführung in das Thema [Was sind eigentlich Smart Contracts? Eine Einführung in das Thema]. *Blockchainwelt*. Retrieved from: <https://blockchainwelt.de/smart-contracts-vertrag-blockchain/> [in English].

10. Reglament (YeS) № 593/2008 o prave, podlezhashchem primeneniyu k dogovornym obyazatelstvam («Rim I») [Regulation (EU) № 593/2008 on the law applicable to contractual obligations (Rome I)]. (2008, June 17). *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy – Bulletin of Verkhovna Rada of Ukraine*. Kyiv: *Parlam. vyd-vo*. Retrieved from: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_905#Text [in Ukrainian].